

Offprint

Katolícke biblické dielo

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Vydáva Katolícke biblické dielo, Svit, s cirkevným schválením.

Imprimatur: Mons. František Tondra, spišský diecézny biskup, č. 1-06 zo dňa 3. 1. 2006

Nihil obstat: Anton Tyrol

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) - Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) - Pavol FARKAŠ (Nitra) - Peter FEDOR (Prešov) - Juraj FENÍK (Drienov) - Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) - Róbert JÁGER (Prešov) - Jozef JANČOVIČ (Bratislava) - Róbert LAPKO (Košice) - Milan SOVA (Bratislava) - Peter ŠOLTÉS (Oestrich-Winkel, D) - Jozef TIŇO (Bratislava) - František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) - Pavol VILHAN (Roma, I) - Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Elena Slaná

Zalamovanie: redakcia

Na príprave publikácie sa podieľali aj Adriana Alexyová, Mária Mihulcová, Zuzana Škrinárová a Miroslav Varšo.

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Blažej Štrba, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 22 42, fax: (+421) 048/418 22 08, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@centrum.sk.

Príspevky sa požadujú tak v elektronickej podobe (disketou alebo pripojeným dokumentom e-mailu, podľa možnosti v Microsoft Word formáte s typom písma Times New Roman), ako aj vo vytlačenej forme (A4, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné typy písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v BibleWorks, tak upresniť aké. Príspevok typu článok alebo poznámka musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov, jeho anglickou verziou a zoznamom bibliografie. Nevyžiadané exempláre sa späť neposielajú. Redakcia si vyhradzuje právo na jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov.

Objednávku posielajte na Katolícke biblické dielo alebo na adresu redakcie.

Bankové konto: 4008274864/7500, IBAN: SK28 7500 0000 0040 0827 4864.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

Studia Biblica Slovaca

© 2010 by Katolícke biblické dielo, Svit

Katolícke biblické dielo, Nábřežie Jána Pavla II, 697/4, 059 21 Svit – SK, www.kbd.sk

Tlač: PUBLICA, publica.nitra@gmail.com

Printed in Slovakia

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Boh bojuje za Izrael

K intertextualite deuteronomistického rozprávania o zaujatí krajiny a Exodus 1–14 *

Georg Braulik OSB

1. Pôvod, výskyt a rozmiestnenie formuly

Kniha Exodus rozpráva v kapitolách 1–14 o udalosti vyslobodenia Izraela z faraónovho zajatia. Podarí sa to až potom, keď JHVH zasiahne do diania pri Červenom mori tým, že „bojuje za Izrael“. Kým na začiatku exodu mal faraón strach, že ľud „bude bojovať proti nám (אֶלֶיךָ nifal + ב) a vyjde z krajiny“, a to z Egypta do Palestíny, na konci drámy rozprávač konštatuje: „Izrael tiahol v bojovom zoradení z Egyptskej krajiny“ (13,18). Prvá faraónova obava sa ale vyplní v celkom inom zmysle: Nie ľud, ale JHVH bojuje za Izrael (אֶלֶיךָ nifal + ל) proti (ב) Egyptu (14,14.25). V zámene konajúcich osôb – teda z Izraela na JHVH – sa odráža „rozprávačský zámer“ celej udalosti vyslobodenia: ide o „jednoznačnú teonomickú politickú teológiu“.¹ Táto je zároveň konfrontovaná so všetkými problémami a prekážkami, s akými sa stretáva uskutočnenie Božích plánov zo strany človeka. Kľúčové slovo „bojovať“ (אֶלֶיךָ nifal) pritom predstavuje rámec, uprostred ktorého sa celé rozprávanie o východe odvíja.² Tam, kde udalosti dosahujú svoj vrchol, pri

* Prepracovaná prednáška z konferencie „Exodus. Moderný komentár k starovekej knihe.“ 11. septembra v Badíne / Slovensko. Rôzne pozorovania tohto príspevku sú prípravou pre komentár ku Knihe Deuteronomium, na ktorom pracujem spolu s Norbertom Lohfinkom. Ďakujem mu za všetko, čím ma aj pri tejto krátkej štúdiu usmernil, v neposlednom rade aj za kritické čítanie môjho rukopisu.

Z nemeckého doteraz nepublikovaného originálu preložil Miroslav Varšo.

¹ UTZSCHNEIDER, Helmut: *Gottes langer Atem*. Die Exoduserzählung (Ex 1-14) in ästhetischer und historischer Sicht (SBS 166), Stuttgart, 1996, 75.

² Na systematický úmysel poukazujú – prinajmenej na synchronnej úrovni – predložky spojené s אֶלֶיךָ nifal: 1,10 ב(A) – 14,14 ל (B) – 14,25 ל a ב (A+B).

prechode Červeným morom³, vysvetľujú vývoj udalostí tak Mojžiš (14,14), ako aj Egypťania priznávajúci svoju porážku (14,25) poukazom na to, že „JHVH bojuje za Izrael“.⁴ Doslova týmto Mojžiš oznamuje na konci 1. scény, ešte predtým, ako ľud prešiel Červeným morom, že to, čo Egypťania prisudzujú Izraelu, musia v závere 2. scény aj potvrdiť.⁵ Potom, ako ich navrátené vody mora zničili, ústi 3. scéna do konštatovania v 14,31:

Izrael teda videl (וַיֵּרֶא) veľký zázrak, ktorý JHVH urobil na Egypťanoch. Ľud sa bál (וַיִּירָא) JHVH a uveril v JHVH (וַיֵּאֱמֵנוּ) i jeho služobníka Mojžiša.

Táto viera je reakciou Izraela na záchranný zásah jeho Boha: „Videl to ... a bál sa“. Má pritom viac črty teofánie ako „JHVH vojny“, pričom viera by tu mala byť predpokladom, a nie až výsledkom boja.⁶ Vo svojom príspevku

³ K topografii „Červeného mora v staroveku“, vďaka ktorej sa Suezský záliv s jeho úzkym ramenom rozšíril ďaleko na východ, porov. VAN SETTERS, John: The Geography of Exodus. In: DEARMAN, J.A. (vyd.): *The Land that I will Show You. Essays on the History and Archaeology of the Ancient Near East in Honour of J. Maxwell Miller* (JSOTSup) Sheffield, 2001, 255-276, 270-275.

⁴ „Kľúčom k správne porozumeniu Božieho násillia je ‚Egypt‘ (aj faraón) a ‚Izrael‘ v Ex 1-15, pričom názvy nenesú predovšetkým alebo výlučne národný či politický význam. ... V Ex 1-15 nejde ani o ‚nepriateľský portrét‘ Egypta, ani o národné protiklady. ‚Izrael‘ slúži predovšetkým na pomenovanie utláčaných, prenasledovaných, cudzích, teda tých, čo uveria v JHVH, v ktorom nachádzajú oslobodzujúceho Boha.“ (FISCHER, Georg: Exodus 1-15 – eine Erzählung. In: VERVENNE, Marc (vyd.): *Studies in the Book of Exodus. Redaction – Reception – Interpretation* (BETHL CXXVI), Leuven, 1996, 149-178, 175-176).

⁵ K trojdielnej štruktúre porov. SKA, Jean Louis: *Le Passage de la Mer. Étude de la construction, du style et de la symbolique d'Ex 14,1-31. Deuxième édition revue et corrigée* (AnBib 109), Rom, 1997, 25-26. Každá časť začína Božou rečou (v. 1.4a.15-18.26) a potom rozpráva o udalostiach (v. 4b-10.19-25a.28-31), pričom na konci prvej a druhej časti sa znova nachádzajú príhovory (v. 11-12.13-14 a 25b). Tretia časť je vložená do rámca tvoreného slovnými kmeňmi הָרֶאָה וְשָׂאָה vo v. 30-31 a 13, podobne ako druhá časť slovesným kmeňom נִפַּל vo v. 25 a 14. Záverečné pasáže troch odsekov sú teda navzájom prepojené. Okrem toho každá hovorí o reakcii jedného z troch ľudských protagonistov – Mojžiša vo v. 13-14, Egypťanov vo v. 25b a Izraela vo v. 30b-31, pričom Mojžišova reakcia predpovedá reakcie ostatných dvoch. K pojednaniu iných návrhov štruktúry porov. 37-41.

⁶ Porov. SKA, Jean Louis: Exode XIV contient-il un récit de „guerre sainte“ de style deutéronomistique?, *Vetus Testamentum* 33 (1983) 454-467, 457-458.

chcem skúmať dôležité slovné spojenie pre Ex 14 לָחַם nifal + ל „bojovať za niekoho“, a to v celej hebrejskej Biblii. Veľmi rýchlo sa ale ukáže, že toto spojenie nie je pre Bibliu bežné.

Skoro všetky jeho výskyty sa nachádzajú iba v knihách Exodus, Deuteronomium a Jozue: Ex 14,14.25; Dt 1,30; 3,22; 20,4; Joz 10,14.42; 23,3.10. Okrem toho sa formula nachádza už iba v Neh 4,14. Gramatickým subjektom je tu JHVH.⁷ Vo všetkých prípadoch je tento subjekt zvýraznený buď jeho postavením na začiatku výpovede, alebo protirečivými vyjadreniami.⁸ Sloveso tu má rozličné tvary: tvar jiktol (Ex 14,14; Dt 1,30) pre budúce výpovede, najčastejšie je to ale duratív alebo iteratív pre prítomnosť a minulosť v tvare participia - buď bez člena (Ex 14,25; Joz 10,14.42), alebo s členom (Dt 3,22; Joz 23,3.10), ďalej ako neurčitok (Dt 20,4). Ak je לָחַם nifal použitý ako participium, formulu stále sprevádza zdôvodňovacia veta uvedená časticou כִּי „lebo“. Chýba naopak tam, kde sa hovorí v tvare jiktol o budúcom boji Boha (Ex 14,14; Dt 1,30), lebo tu ešte chýba skúsenosť Božieho zásahu, na ktorú vysvetlenie odkazuje. V ostatných prípadoch je skrátaná forma $\text{יְהוָה יִלְחֶם לָכֵן}$ (Ex 14,14) rozšírená rozličnými prvkami v závislosti od kontextu.

Rozdelenie výskytov ukazuje, že formula nepredstavuje pravidelný deuteronomický alebo deuteronomistický fenomén, ale vnútrodeuteronomistickú⁹ „regionálnu jazykovú nuansu“. Ak sa neberie do úvahy Ex 14, vyskytuje sa predovšetkým v súvislostiach, ktoré Norbert Lohfink¹⁰ označuje ako „Deuteronomistické rozprávanie o zaujatí krajiny“ (DtrL). Toto literárne samostatné dielo z čias kráľa Joziáša sa zachovalo v časti

⁷ Subjektom לָחַם nifal je JHVH aj v spojeniach kombinovaných s predložkami ב (Iz 30,32; 63,10; Zach 14,3), אִת (Jer 21,5) a עִמ (2 Krn 20,29). V 2 Krn 32,8 hovorí Ezechiáš o JHVH, že on bojuje „naše boje“.

⁸ Iba v Neh 4,14 stojí „naš Boh“. Miesto sa nepochybne vzťahuje na skupinu textov z neskoršieho obdobia, preto sa ním v nasledujúcom pojednaní nezaobrámam.

⁹ Názov „deuteronomistický“ sa tu používa preto, lebo je takto zaužívaný. Nesmie sa chápať v zmysle jazykového formovania a teologickej závislosti od vtedy už existujúceho predstupňa neskoršieho Deuteronomia.

¹⁰ Kerygmata des Deuteronomistischen Geschichtswerks. In: *Studien zum Deuteronomium und zur deuteronomistischen Literatur II* (SBAB 12), Stuttgart, 1991, 125-142.

nášho Deuteronomía a Knihy Jozue.¹¹ Venovalo sa zabratiu východojordánskej a západojordánskej krajiny do vlastníctva a promulgácii zákonov, ktoré mal v nej Izrael zachovávať. V tomto rozprávaní o zaujatí krajiny je לנאל nifal + ל nielen typickým jazykovým klišé, ale aj reflektovaným výpovedným systémom, vytvoreným z 5 výskytov. Dt 1,30 a 3,22 sú vzájomne prepojené Mojžišovou bojovou rečou v Kadeš Barnea a v Bet Pegor vo východnom Jordánsku. Stoja teda na začiatku a na konci nevydarených a vydarených aktivít, o ktorých Mojžiš rozpráva v Deuteronomiu 1-3, aj keď tieto nevedli k vstupu do západojordánskej krajiny. Dt 20,4, uprostred výskytov, tvorí základ pre zákon o vojne regulujúci vojny po zabratí krajiny. Joz 10,14 a 42 sú poznámkami rozprávača k južnému Joziášovmu vojenskému ťaženiu, zatiaľ čo v. 14 stojí v uskutočnenej príkladnej bitke a v. 42 v záverečnom zhrnutí. Obidva spätné pohľady sa týkajú samotného zaujatia krajiny, presnejšie dobytia západojordánskej krajiny a sú v istom zmysle dopĺňujúcimi poznámkami k Dt 1,30 a 3,22.

pohľad do budúcnosti		podstatné		spätný pohľad do minulosti
(Kadeš Barnea a Bet Pegor)	—	zákon o vojne (neskoršie vojny)	—	(južné ťaženie v západnom Jordánsku)

Joz 23,3 a 10 nie sú súčasťou tohto systému výpovedí. Sú umiestnené do Jozueho rozlúčkovej reči. Táto sa zaoberá problémom krajiny, ktorá ešte ostala v rukách národov. Protirečí poznámke nachádzajúcej sa na konci deuteronomistického rozprávania o zaujatí krajiny v Joz 21,42b: „Nik zo všetkých ich nepriateľov im neodolal; všetkých ich nepriateľov dal JHVH do ich ruky.“ Obidve miesta v Joz 23, teda reťaz výpovedí s formulou o Božom boji za Izrael, zdokonalili až neskôr.¹² S týmito miestami dosahuje

¹¹ K podobe tohto spisu porov. BRAULIK, Georg: Die deuteronomistische Landeroberungserzählung aus der Joschijazeit in Deuteronomium und Josua (v tlači).

¹² Podľa SMEND, Rudolf: Das Gesetz und die Völker. Ein Beitrag zur deuteronomistischen Redaktionsgeschichte. In: *Die Mitte des Alten Testaments. Exegetische Aufsätze*, Tübingen, 2002, 148-161, 154-157, kapitola pochádza od deuteronomistického Zákonodarcu (DtrN). Aj NENTEL, Jochen: *Trägerschaft und Intention*

sedemnásobný výskyt počet, ktorý je predovšetkým pre Deuteronomium teologicky dôležitým zvýraznením.¹³ Z pohľadu dejín vývoja textu vychádza 5 pôvodných výskytov rozprávania o zabratí krajiny do vlastníctva z textov Ex 14,14.15.¹⁴

Tieto striedme literárno-historické poznámky musia zatiaľ stačiť. Okrem toho moje skúmania nezávisia od hypotéz zaoberajúcich sa vývojom textov, ale vychádzajú z konečnej podoby kníh pri zachovaní ich poradia v Hexateuchu. Z dôvodu časového ohraničenia mojej prednášky sa v nasledujúcom obmedzím len na miesta, ktoré pojednávajú rozprávania o zaujatí krajiny. Pritom preberiem jednotlivé výskyty formuly „Boh bojuje za Izrael“ tak, ako idú po sebe a ukážem, ako súvisia s rozličnými inými formulami a slovnými prvkami. Uvedené formuly zároveň preukazujú im vlastné vyjadrovacie systémy. Tieto na jednej strane súvisia s udalosťou vyslobodenia, na strane druhej sú typické pre deuteronomistické rozprávania o zaujatí krajiny.

---

des deuteronomistischen Geschichtswerks. Untersuchungen zu den Reflexionsreden Jos 1; 23; 24; 1 Sam 12 und 1 Kön 8 (BZAW 297), Berlin – New York, 2000, 51-58, vidí v Joz 23 jednotný text neskoršieho deuteronomistického autora. Ponúka k tomu aj prehľad dejín výskumu. Iné, no rovnako neskorodeuteronomistické dejiny vzniku kapitoly zastáva napr. BECKER, Uwe: Endredaktionelle Kontextvernetzungen des Josua-Buches. In: WITTE, Markus (vyd.), *Die deuteronomistischen Geschichtswerke*. Redaktions- und religionsgeschichtliche Perspektiven zur „Deuteronomismus“- Diskussion in Tora und Vorderen Propheten (BZAW 365), Berlin – New York, 2006, 139-161, 149-151: Joz 23,3 má patriť k pôvodnému jadrú, v. 10. až k rozširujúcemu doplneniu.

¹³ Porov. BRAULIK, Georg: Die sieben Säulen der Weisheit im Buch Deuteronomium. In: *Studien zu den Methoden der Deuteronomiumsexegese* (SBAB 42), Stuttgart, 2006, 77-109.

¹⁴ Porov. SKA, Exode XIV, 459-462.

2. Dt 1,29-30: Exodus ako praobraz viery a Anti-Exodus¹⁵ v Kadeš Barnea

V Deuteronomiu 1 pozerá Mojžiš späť na udalosti v Kadeš Barnea.¹⁶ Vtedy Izrael pri správe prieskumníkov odmietol vstúpiť na „vrch Amonitov“ a „zaprel“ Boha: „V zlovôli nás Pán vyviedol z Egypta, aby nás vydal do rúk Amorejčanom a aby nás zahubil. Načo by sme tam vystupovali?! Naši súkmeňovci prestrašili naše srdcia...“ (v. 27-28). V nasledujúcich veršoch 29b-30 Mojžiš hovorí, ako sa aj napriek tomu pokúsil získať ľud pre ťaženie do krajiny: Pripomenul Izraelitom ich skúsenosti v Egypte, presnejšie zázrak prechodu morom:

Nebojte sa ich a nestrachujte sa! (ולא תיראון מהם)
Pán, váš Boh, ktorý tiahne pred vami, (ההלך לפניכם),
bude za vás bojovať (הוא ילחם לכם)
takisto, ako to [pred vašimi očami] urobil kvôli vám v Egypte (ככל)
(אשר עשה אתכם).

Spätný odkaz „takisto, ako to pred vašimi očami urobil“¹⁷ dokazuje, že tu ide o úmyselnú intertextualitu. Vzťahuje sa na Mojžišovu reč v Ex 14,13-14.

¹⁵ Takto označuje LOHFINK, Norbert: Darstellungskunst und Theologie in Dtn 1,6-3,29. In: *Studien zum Deuteronomium und zur deuteronomistischen Literatur I* (SBAB 8), Stuttgart, 1990, 15-44, 30, neúspešné zabratie krajiny do vlastníctva v Dt 1. Týmto sa už prvá udalosť rozprávaných dejín ukazuje ako negatívny protiklad k zázraku vyvedenia, predstavujúceho jadro izraelskej viery. 1,27 formuluje zneužitím reči viery jasné antikrédo, čo by sa dalo očakávať len od iných, neveriacich národov. K použitiu tohto výrazu porov. SCHULMEISTER, Irene: *Israels Befreiung aus Ägypten. Eine Formeluntersuchung zur Theologie des Deuteronomiums* (ÖBS 36), Frankfurt am Main, 2010, 41-45.

¹⁶ Porov. SCHULMEISTER, *Israels Befreiung aus Ägypten*, 39-53.

¹⁷ Táto veta je zároveň signálom dejinno-typologického reťazca výpovedí. V Knihe Deuteronomium vystupuje na scénu v Dt 1,30 a systematicky sa hlási k slovu v Deuteronomiu a v Knihe Jozue – porov. LOHFINK, Norbert: Geschichtstypologisch orientierte Textstrukturen in den Büchern Deuteronomium und Josua. In: *Studien zum Deuteronomium und zur deuteronomistischen Literatur IV* (SBAB 31), Stuttgart, 2000, 75-103. V našich súvislostiach nás obzvlášť zaujíma skutočnosť, že Dt 1-3 spája s Joz 10 vždy sedem historicko-typologických výpovedí. Sú to práve textové celky, v ktorých sa po dvakrát vyskytuje formula o JHVH boji, čo zároveň vytvára oblúk presahujúci hranice knihy.

Odvolávací formula¹⁸ z nej dokonca preberá aj sloveso עשה. Verše týmto predstavujú východiskový bod našej skúmanej skupiny výskytov pre Boží boj:

¹³ Nebojte sa (אל תיראו)!

Len vytrvajte a uvidíte Pánovu záchranu,
ktorú dnes uskutoční pre vás (אשר יעשה לכם):

Lebo ako dnes vidíte Egypt'anov,
tak ich už nevidíte naveky.

¹⁴ Pán bude za vás bojovať (יהוה ילחם לכם),
vy len pokojne čakajte.

Mojžiš teda naznačuje analógiu, ktorá vznikla medzi udalosťou pri Červenom mori a pri Kadeš Barnea. Tak ako pri Exode, aj v Kadeš Barnea bol ľud plný strachu a Mojžiš ho vyzval k nebojácnosti, lebo JHVH bude bojovať za Izrael. Na pozadí rozprávania o východe (Ex 14,25) môže Mojžiš dokonca dúfať, že keď Izrael prestane odporovať a Boh bude môcť svoje dielo dokončiť, aj Amončania, podobne ako Egypt'ania, na konci vyznajú, že JHVH bojoval za Izrael. Teraz o tom podrobnejšie.

Obidvom Mojžišovým rečiam je okrem poukázania na JHVH konanie spoločná aj formula upokojenia „nebojte sa!“ (אל תיראו Ex 14,3) alebo „nesmiete sa ich báť!“ (ולא תיראון מהם Dt 1,29). Aj napriek forme vetitívu alebo prohibítívu nevyjadruje zákaz, ale nabáda k pokoji, odkiaľ aj jej názov. Spája sa aj s paralelnými slovesami v Deuteronomiu, predovšetkým s ערץ „byť rozhnevaný“, ako v 1,29. Dôležité je predovšetkým to, že formula upokojenia stále predchádza formulu JHVH boja za Izrael.¹⁹ To platí nielen pre prechod morom v Ex 14,13 a v Dt 1,29-30 v prípade zdanlivo mocnejších Amorejčanov, ale aj v 3,22 v pohľade na dobytie západojordánskej krajiny a v 20,3-4 pre vojny po zaujatí krajiny. Formula upokojenia prirodzene chýba, keď Egypt'ania v Ex 14,25 odôvodňujú svoj útek, pretože JHVH bojuje za Izrael. V spätnom pohľade na Joz 10,14.42 a 23,3.10 nie je viac potrebná žiadna výzva k nebojácnosti. Na týchto miestach je už po boji a rozprávač alebo Jozue v

¹⁸ Odvolávací formula so zvratom את עשה obyčajne upozorňuje na predchádzajúce dôkazy o vernosti a o zachovávaní zmluvy – porov. Gn 32,11; Rút 2,11; 1 Sam 12,7; 24,19.

¹⁹ Porov. ďalej 2 Krn 32,7-8. Bez JHVH boja sa výrok bojte sa / nebojte sa nachádza ešte v Dt 31,6 a 8, k tomu pozri nižšie.

rozlúčkovej reči odôvodňuje víťazstvá tým, že JHVH bojoval za Izrael. Z uvedeného je jasné, že formula upokojenia patrí k výpovednej súvislosti našej formuly o boji, aj keď sa nepoužíva na všetkých miestach jej výskytu.

Mojžiš preberá v 1,29-30 ešte jeden motív rozprávania o prechode Červeným morom, presnejšie, keď konkretizuje svoju reč o „JHVH, vašom Bohu“ apozíciou „ten, (stále) tiahnucci pred vami [= Izrael]“ (ההלך לפניכם). V participiálnej podobe slovesnej vety pravdepodobne nejde o kultúrne či kultovo vopred daný Boží prívlastok, aj keď takáto predstava o božstve tiahnucom pred vojskom bola na starovekom Blízkom východe rozšírená. Participium הלך qal (ako predikát v apozícii alebo ako subjekt) + לפני sa vo výpovedi o Bohu (alebo o jeho anjelovi) vo vzťahu k Izraelu v hebrejskej Biblii nachádza dokopy 6-krát,²⁰ z toho 2-krát v rozprávaní o prechode Červeným morom v Exode a 2-krát v Deuteronómiu. Tieto 4 miesta predstavujú jasne poznateľnú skupinu. Ex 13,21 je pritom východiskovým miestom, na ktoré výskyty v Dt 1,30.33²¹ intertextuálne nadväzujú:

Ex 13,21 Pán šiel stále pred nimi (ההלך לפנייהם),
cez deň v oblačnom stĺpe, aby im ukazoval cestu,
v noci zasa v ohnivom stĺpe, aby im svietil,
takže mohli dňom i nocou putovať.

Nm 14,14 a Iz 52,12 sa tiež vzťahujú na rozprávanie o prechode cez more, no v porovnaní s ostatnými výskytmi sú samostatné. V Deuteronómiu je JHVH subjektom הלך participia qal v 20,4 a v 31,6 použitý aj s predložkou עם. Obidve miesta sú zjavne súčasťou systému.²² Formula „JHVH, váš Boh pred

²⁰ Ex 13,21; 14,19 (מלאך האלהים); Nm 14,14; Dt 1,30.33; Iz 52,12. V Dt 31,8 Boh tiahne pred Jozom (ten, čo „spolu“ s Izraelom tiahne). Aj príbuzná slovesná veta עבר participium + לפני pre Boha tiahnuceho pred Izraelom sa vyskytuje iba v Dt 9,3 a 31,3.

²¹ GROß, Walter: Die Wolkensäule und die Feuersäule in Ex 13 + 14. Literarkritische, redaktionsgeschichtliche und quellenkritische Erwägungen. In: BRAULIK, Georg (vyd.), *Biblische Theologie und gesellschaftlicher Wandel*. Für Norbert Lohfink SJ, Wien. 1993, 142-165, 160, odkazuje na to, že autor Dt 1,33 pracuje „s nosnými textami z Ex 13,21; Nm 10,33b; Ex 40,36-38 prípadne s Nm 9,15-17“ a „ráta už s Pentateuchom“. Verš bol pravdepodobne dodaný preto, aby vytvoril prepojenie medzi knihami Exodus a Deuteronómium, v prípade konkrétnej predstavy o „spolubytí“ Boha s Izraelom.

²² Výpoveď sa v Knihe Deuteronómium opäť vyskytuje v súvislosti s nadchádzajúcim bojom a dokonca sa v 20,4 dotýka aj vojen po zaujatí krajiny.

vami“ alebo „ktorý tiahne pred vami“, je s našou formulou „JHVH bojuje za Izrael“ spojená iba v Dt 1,30 a 20,4 a bezprostredne ju aj predchádza.²³ Na obidvoch miestach sa nachádza aj už spomenutá formula upokojenia.²⁴ Tam, kde sa formula upokojenia „neboj sa / nebojte sa“ spája s výpoveďou o JHVH odpore,²⁵ vyskytuje sa aj malá forma nazývaná schémou: „upokojenie - podpora“. V hebrejskom Starom zákone sa nachádza spolu 13-krát.²⁶ Z toho sedem miest tvorí zvláštnu skupinu, ktorú možno označiť ako príslub podpory vo vojne: Ex 14,13-14; Dt 1,29-31; 3,22; 20,3-4; 31,6; 31,8²⁷; 2 Krn 32,7-8.²⁸ Vyjadrujú formálnu výpoveď o podpore 5-krát prostredníctvom formuly „JHVH bojuje za Izrael“. Naproti tomu na ich mieste 2-krát stojí „formula vernosti“, a to v Dt 31,6 a 8. Táto pozostáva z negovaných slovík רפה ועזב v konjugácii jiktol: „JHVH ťa nenechá padnúť a neopustí ťa.“²⁹ Obidva texty spolu s Dt 1,29-31 a 3,22 vytvárajú knižnú kompozíciu, v ktorej ide o dobytie západjordánskej krajiny s jej vlastnou systematikou, ktorú je možné pozorovať zo striedania adresátov Mojžišovej reči.³⁰ Pomocou schémy „upokojenie – podpora“ vypracováva presvedčenie, že tu nejde o bežnú ľudskú vojnu, lež

Odhladnuc od druhotného verša 1,33, sú predložky, spojené s יההלך, vyberané v pravidelnom poradí: לפני (1,30) – עם (20,4) – עם (31,6) – לפני (31,8 pred Jozuom).

²³ Naproti tomu hovorí Dt 1,33 v širšom kontexte od 1,29-30 o Bohu, „ktorý išiel cestou pred vami“.

²⁴ Formula upokojenia „neboj sa / nebojte sa“ sa nachádza ešte v Dt 31,6 a 8, no vo v. 8 je oddelená od poukazu na Boha tiahnuceho pred Jozuom. Rozdielne poradie jednotlivých elementov v obidvoch veršoch sa dá vysvetliť rozdielnymi adresátmi – vo v. 6 je to Izrael, vo v. 8 zasa Jozue. To vyjadruje aj chiastická analógia viet.

²⁵ Spojenie medzi formulou upokojenia a výpoveďou o podpore je vyjadrené Dt 3,22; 20,3-4 (porov. 31,6) prostredníctvom zdôvodňujúceho כי alebo v 1,29-30 (porov. 31,8) prostredníctvom asyndetického postavenia vedľa seba.

²⁶ Gn 15,1; 46,3-4; Ex 14,13-14; Dt 1,29-30,22; 20,3-4; 31,6; 31,8; 2 Krn 2,7-8; Iz 41,13; 41,14; Sof 3,15; 3,16-17; Agg 2,5. Miesta, ktoré by ešte mohli prichádzať do úvahy Gn 50,21 (medziľudsky!); Dt 7,18-19; 7,21; Iz 35,4; 40,9; Ez 3,9; 2 Krn 20,15.

²⁷ Tu je poradie jednotlivých prvkov scény prehodené, čo sa dá ľahko zdôvodniť tým, že obidva výskyty schémy v 31,6 (adresátom je Izrael) a v 31,8 (adresátom je Jozue) navzájom súvisia, čo sa vyjadruje chiastickým usporiadaním elementov.

²⁸ Táto pasáž s relatívne voľnou štruktúrou je nepochybne závislá od miest v Exode a v Deuteronomíu. V nasledujúcom sa jej nebude venovať pozornosť.

²⁹ Nachádza sa už iba v Joz 1,5 a v 1 Krn 28,20.

³⁰ 1,29-30 Mojžiš k ľudu – 3,22 Mojžiš k Jozuemu – 31,6 Mojžiš k ľudu – 31,8 Mojžiš k Jozuemu.

podobne ako pri záchrane z Červeného mora ide o to, že rozhodujúco koná Boh Izraela. Aj tak je ale v prvých Možišových príhovoroch v Deuteronomíu 1-4 jasné, že aj Izrael musí byť aktívny, aj keď iným spôsobom ako pri pôvodnej udalosti pri Červenom mori. Zatiaľ čo Mojžišove slová v kompozícii 1,29-31 a 3,21-22 vyznejú naprázdno, tie v 31,56 a 8 sú účinné. Tento kontrast sa v samotných schémach podčiarkuje zmenou prísľubu o podpore. Tento je vyjadrený na začiatku knihy formulou Boha bojujúceho za Izrael a na jej konci formulou útechy.

V Dt 1,32 musí Mojžiš konštatovať: „Aj napriek tomuto slovu” – pravdepodobne sa tu myslí na jeho reč v 1,29b-31³¹ – „neveríte JHVH, vášmu Bohu (אֵינְכֶם מֵאֱמִינִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם).”³² Táto nevier, teda chýbajúca dôvera v Kadeš Barnea sa nevzťahuje na celé obdobie putovania po púšti. Ide tu iba o hriech Izraela po návrate vyzvedačov a o jeho “vzburu” (1,26). Táto sa hlásila k slovu už pri vyslaní vyzvedačov a zašla ešte ďalej v tiahnutí do boja, hoci ho Boh zakázal. Pre použitie הָאֱמִינִי v tejto súvislosti je dôležité, že motív viery z 1,32 sa používa v kontexte formuly upokojenia „Nebojte sa ich a nestrachujte sa!” (1,29).³³ Preto sa tu núka otázka: Pripomína Mojžiš týmto rozprávanie o prechode, ktoré rovnako navzájom spája formula upokojenia (Ex 14,13) a motív viery (14,31)?³⁴ Dá sa to prinajmenej predpokladať. Avšak ak Izrael pri Červenom mori verí v JHVH a Mojžiša, tak preto, že predtým zakúsil, ako Boh bojoval za svoj ľud a ako sa jeho prísľub prostredníctvom Mojžiša naplnil.

³¹ LOHFINK, Norbet: Israels Unglaube in Kadesch-Barnea (Dtn 1,32) und die Enneateuchhypothese. In: ALETTI, Jean-Noel – SKA, Jean Louis (vyd.): *Biblical Exegesis in Progress*. Old and New Testament Essays (AnBib 176), Rom, 2009, 35-65, 41-50.

³² K syntaxi nominálnej vety viď: LOHFINK, Israels Unglaube, 47-48.

³³ V pozadí pritom stojí na starovekom Blízkom východe rozšírené tzv. prísľubenie o záchrane. Táto súvislosť je pre WILDBERGER, Hans: „Glauben“ im Alten Testament. In: *Jahwe und sein Volk*. Gesammelte Aufsätze zum Alten Testament (TB 66), München, 1979, 161-191, 167-168 dokonca najdôležitejším kľúčom k pochopeniu pojmu viery. V bezprostrednej blízkosti sa nachádzajú formuly upokojenia a הָאֱמִינִי v Gn 15,1+6; Nm 14,9+11; Dt 1,29+32; Iz 7,4+9; 2 Krn 20,15.17+20.

³⁴ SCHMITT, Hans-Christoph: Redaktion des Pentateuch im Geiste der Prophetie. Beobachtungen zur Bedeutung der „Glaubens“-Thematik innerhalb der Theologie des Pentateuch. In: SCHORN, Ulrike – BÜTTNER, Matthias (vyd.): *Theologie und Prophetie und Pentateuch*. Gesammelte Schriften (BZAW 310), Berlin, 2001, 220-237, 233, pokladá ale Ex 14,31 za „pokňazskú ‚Glaubens‘-Redaktion z prorockého ducha“. Ak by to bola pravda, Dt 1,32 by vzniklo pred Ex 14,31.

Podobná skúsenosť bola v Kadeš Barnea, keď Mojžiš očakával vieru Izraela ešte len v budúcnosti.³⁵ Jednoduché rozpamätanie sa na všetko to, čo JHVH "vykonal v Egypte" (1,30), neprebudilo žiadnu vieru. Izrael zotrval vo svojej nedostačujúcej dôvere a Boh poslal túto generáciu späť na púšť, aby tam vymrela – tak ako Egyptania zmizli vo vodách. Z analógie vyvstal protiobraz, z Exodu Anti-Exodus. Hoci sa teda Dt 1,29-30 vzťahuje na Ex 13-14, výpoveď o nevere z 1,32 sa nevracia k rozprávaniu o prechode Izraela Červeným morom, ale k teológii viery u Izaiáša, čo však tu nemôže byť ďalej rozvedené.³⁶

3. Dt 3,21-22: Egypt a Kanaánske kráľovstvá

Izrael mal bezprostredne po odchode spod Božieho vrchu Horeb vtiahnuť do západojordánskej krajiny. V kritickom okamihu Mojžiš ľud povzbudil, no zlyhal na jeho nevere (Dt 1,29-31). Preto musela generácia Anti-Exodu vymrieť. Až potom sa podarilo východojordánsku krajinu dobyť. Izrael stojí teraz pred novým vstupom do krajiny a Mojžiš ho k tomu povzbudzuje. Ale ako v Kadeš Barnea aj tentoraz tu je spomaľovací prvok – sám Mojžiš pripravuje Bohu ťažkosti. Lebo namiesto toho, aby poveril Jozueho za svojho nástupcu, ako mu Boh prikázal (1,38), Mojžiš ho k tomu povzbudzuje, no obracia sa s poverením na celý Izrael.³⁷ V 3,21-22 cituje, čo pri tejto príležitosti povedal: Boh naloží s kráľovstvami za Jordánom tak, ako naložil s obidvomi východojordánskymi kráľmi Sihonom a Ogom. Koniec-koncov tak, ako pred očami Izraela naložil s Egyptom. Lebo 3,21 odkazuje na prisľúbený Mojžišov vlastný citát z 1,30.³⁸ Ešte raz konkrétnejšie: Tak ako pri prechode morom

³⁵ Tento aspekt je nedostatočne zhodnotený v pozorovaní HECKL, Raik: *Moses Vermächtnis*. Kohärenz, literarische Intention und Funktion von Dtn 1-3 (ABG 9), Leipzig, 2005, 411: „Keď Mojžiš v 1,32 konštatuje neveru ľudu, znamená to, že oslovený ľud sa má konfrontovať s protirečením vlastnej skúsenosti a vlastných rozhodnutí počas Exodu s jeho rozhodnutiami v Kadeš Barnea.“

³⁶ Dokazuje to LOHFINK, *Israels Unglaube*, 52-54.

³⁷ K rozprávačskej štruktúre a k výpovedi pozri LOHFINK, Norbert: Zum „Numeruswechsel“ in Dtn 3,21f. In: *Studien zum Deuteronomium und zur deuteronomistischen Literatur IV* (SBAB 31), Stuttgart, 2000, 35-45.

³⁸ Okrem toho je 3,21 siedmym výskytom reťazca dejinno-typologických výpovedí s typickou formuláciou *אשר עשה יהוה* spojeným s 1,30, teda s jeho prvým výskytom – LOHFINK, *Geschichtstypologie*, 82-87.

konat na Egypt'anoch. Lebo Dt 3,21 naráža obidvomi slovesami **ראה** a **עשה** na rozprávanie o prechode morom z Ex 14,13.30-31, pre ktoré je toto spojenie charakteristické:

עיניך הראת	<i>Dtn 3,21b</i>	Na vlastné oči si <u>videl</u>
וראו את ישועת יהוה	Ex 14,13a	A <u>vid'te</u> JHVH záchranu (porov. v. 13b)
וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים	Ex 14,30b	A Izrael <u>videl</u> mŕtvych Egypt'anov na brehu mora
וירא ישראל את היד הגדול	Ex 14,31a	A Izrael <u>videl</u> veľkú moc
את כל אשר עשה יהוה אלהיכם לשני המלכים האלה	<i>Dtn 3,21b</i>	Čo JHVH, váš Boh, na obidvoch kráľoch <u>vykonat</u>
אשר יעשה לכם היום	Ex 14,13a	to dnes <u>vykoná</u> pre vás
אשר עשה יהוה במצרים	Ex 14,31a	ktoré JHVH na Egypt'anoch <u>vykonat</u>

Úlohou skúsenosti prvotnej Božej záchrany je prebudiť povedomie, že takto bude konať aj v budúcnosti, čo má znova byť základom nebojácnosti. Preto Mojžiš hovorí v Dt 3,22 tak, ako v rozprávaní o východe v Ex 14,13 a 14, tu ale skrátene v schéme „upokojenie – podpora“:

Nemáš sa čo báť pred nimi,
lebo Pán, váš Boh, bude bojovať za vás.

Zároveň Mojžiš týmto opakuje aj obidva *hlavné motívy vlastného citátu* v 1,29-31 (v. 29b.30a).

לא תערצון ולא תראון מהם	1,29b	Nedeste sa a nebojte sa ich
לא תיראום	3,22a	Nebojte sa ich
יהוה אלהיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם	1,30a	JHVH, váš Boh, pôjde pred vami, on sám bude za vás bojovať
כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם	3,22b	Lebo JHVH, váš Boh, on sám bude za vás bojovať

Rozhodujúce formulácie nebojácnosti a Božieho boja poznačujú tak prebývanie Izraela v Kadeš Barnea, ako aj podmanenie východojordánskej krajiny. Zodpovedá to postaveniu spojenia v štruktúre Exodu 14, v prvej a v druhej scéne kapitoly (Ex 14,14 a 25), kde Boh bojuje za Izrael. Tak, ako určuje štruktúru rozprávaniu o prechode morom, určuje ju aj v spätnom pohľade na putovanie púšťou až k Jordánu. Tu možno naznačiť, že podobnú úlohu bude zohrávať aj pri exemplárnom vyjadrení zabratia krajiny, teda v Jozueho vojenskom ťažení na juhu krajiny (Joz 10).

4. Dt 20,1-4: Exodus a vojny po zaujatí krajiny

Medzi dvomi výskytmi, ktoré charakterizujú Mojžišov spätný dejinný pohľad v Deuteronomiu 1-3, a dvomi, ktoré určujú štruktúru v Jozue 10, v jeho južnom ťažení, sa nachádza len jediný výskyt výpovede o JHVH boji za Izrael. Je umiestnený v deuteronomickom zákone o vojne. V ňom vyzýva zákonodarca najprv osobne k nebojácnosti (Dt 20,1) a nariaďuje kňazský príhovor, ktorý aj cituje (20,3-4). Opakovane sa to vyjadruje schémou „upokojenie – podpora“, v 20,1. Vo vystupňovanej podobe sa ešte nachádza v 31,8,³⁹ a v 20,3-4 v známej voľnejšej formulácii. Kňazský príhovor, ktorý má byť prednesený pred začiatkom vojenského ťaženia, sa podobá až do najmenších podrobností tým príhovorom, ktoré predniesol Mojžiš v Kadeš Barnea (1,29). Konkretizuje v nich podporu ako JHVH „bojovanie za Izrael“.

Z porovnania spoločných slovných spojení na uvedených troch miestach je zjavné, že text zákonodarcu (20,1) a kňazský príhovor (20,3-4) sa v istej miere odvíjajú z Mojžišovho vojenského príhovoru v Kadeš Barnea. Je to zákon, ktorý je, odhliadnuc od nariadení o dobytí krajiny v 20,16-18, platný pre budúci čas usadenia a dáva výhľad na neustálu podporu JHVH v boji – analogicky k jeho záchrane pri Červenom mori.

³⁹ Schéma obsahuje v druhej časti základnú podobu formuly podpory lebo „JHVH je s [אֲנִי] sebou...“ Popri obidvoch spomínaných miestach v Deuteronomiu sa nachádza ešte v 1 Krn 28,20 a v 2 Krn 20,17, ktoré ju nepochybne preberajú. Príznačné pritom je, že v nich hovorí človek a na prvom mieste nominálnej vety tvorenej formulou podpory stojí Boh. Týmto sa teda zdôrazňuje, že JHVH a nie iný boh, stojí ohrozeným po boku.

20,1 (Zákon o vojne)	20,3-4 (Kňazský vojenský príhovor)	1,29-30 (Mojžiš v Kadeš Barnea)
לא תירא מהם	אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם	לא תערצון ולא תיראון מהם
כי יהוה אלהיך עמך המעלך מארץ מצרים	כי יהוה אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם	יהוה אלהיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים

20,1 (Zákon o vojne)	20,3-4 (Kňazský vojenský príhovor)	1,29-30 (Mojžiš v Kadeš Barnea)
preto <u>sa ich nesmieš báť</u> ;	Nestrácajte odvahu, <u>nebojte sa</u> , neplašte sa a <u>nedeste sa ich</u> .	<u>Nedeste sa</u> a <u>nebojte sa ich</u> .
<u>lebo</u> JHVH, tvoj Boh, je pri tebe, ktorý ťa vyviedol z Egyptskej krajiny.	<u>Lebo</u> JHVH, váš Boh, je ten, kto <u>tiahne s vami</u> , <u>aby za vás bojoval</u> proti vašim nepriateľom, aby vás zachránil.	JHVH, váš Boh, ktorý <u>tiahne pred vami</u> , on <u>bude za vás bojovať</u> , presne tak, ako to s vami vykonal v Egypte.

5. Joz 10,14 a 42: Exodus a zaujatie krajiny

Dobytie západojordánskej krajiny sa opisuje až v Knihe Jozue. Toto exemplárne predstavenie Jozueho vojenského ťaženia na juhu krajiny vyúsťuje

do dvoch poznámok rozprávača v Joz 10,14 a 10,42, s motívom Boha bojujúceho za Izrael:

¹⁴ Takého dňa ako tento nebolo ani predtým, ani potom, keď Pán poslúchol na hlas človeka. Lebo Pán bojoval za Izrael (כי יהוה נלחם לישראל).

⁴² A všetkých tých kráľov a ich územia zaujal Jozue na jeden raz, lebo Pán, Izraelov Boh, bojoval za Izrael (כי יהוה אלהי ישראל (נלחם לישראל)).

V Joz 10,14 formula charakterizuje v závere prvú bitku vojenského ťaženia, boj pri Gibeone; v 10,42 patrí k záverečným zhrnutiam celej vojny. Toto zodpovedá rozmiestneniu formuly, aké zaujíma v štruktúre rozprávania o záchrane Izraela pri mori. Východ tak zaznieva aj v týchto dvoch výskytoch, aj keď podstatne slabšie, lebo spojenia, ktoré sprevádzali bojujúceho Boha, tu chýbajú. Obidve miesta uzatvárajú výpovedný systém tvorený výskytmi formúl v Deuteronomiu a v Jozue, ktoré som predstavil v úvode.

Táto symetrická konštelácia zvratu bojujúceho Boha na 5 miestach deuteronomistického rozprávania o dobytí krajiny nie je zrušená ani v Jozue 23. V rámci Hexateuchu sú verše 3 a 10 v záverečnej Jozueho reči iba druhom protiváhy k dvom výskytom v Exode 14:

³ Vy ste videli všetko, čo pre vás vykonal JHVH, váš Boh, všetkým tým nepriateľom. Lebo JHVH, váš Boh, sám bojoval za vás.

¹⁰ Jeden z vás prenasleduje tisíc, lebo to JHVH, váš Boh, bojuje za vás, ako vám sľúbil.

Okrem toho majú v Joz 23,3 a 9-10 aj funkciu členenia textu: Uprostred pravidelnej zmeny témy medzi JHVH predchádzajúcou pomocou proti ľuďom bývajúcim v krajine (23,3-5 a 9-10) a varovaniami, ktoré Izrael musí brať vážne, ak chce, aby mu bol JHVH nápomocný (23,6-8 a 11 [-13]),⁴⁰ vytvára formula כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם v 23,3 a 10 v historickom spätnom pohľade stále zdôvodnenie už doteraz zakúsenej Božej pomoci.⁴¹ Formula

⁴⁰ Porov. štruktúru kapitoly podľa NENTEL, Trägerschaft, 55.

⁴¹ Formula nevytvára inklúziu k prvej časti reči – proti BOLING, Robert G. – WRIGHT, Ernst G.: *Joshua*. A New Translation with Introduction and Commentary (AB 6), Garden City NY, 1982, 523.

zaručuje úplné dobytí krajiny za predpokladu, že Izrael, tak ako doteraz, zachová Mojžišovu Tóru a ostane svojmu Bohu verný, respektíve ho bude milovať. Týmto by došlo vyslobodenie z Egypta k vlastnému cieľu, ako tu možno formulu o Božom boji vyložiť.

***

Formula „Boh bojuje za Izrael“ v tomto krátkom pojednaní o jej jednotlivých výskytoch sa ukázala ako literárne „silný výpovedný pojmový systém“.⁴² Väčšina miest tvorí esteticky široko rozvedený intertextuálny odkaz na udalosť pri Červenom mori s jadrom v oblasti deuteronomistického rozprávania o dobytí krajiny (DtrL) v knihách Deuteronomium a Jozue. Teologicky formula odkazuje v kľúčových situáciách tohto súvislého predstavenia na korene, z ktorých dejiny Izraela od prechodu Červeným morom až po zabratie krajiny do vlastníctva, a aj na nasledujúce časy, čerpajú silu. Je to JHVH záchrana, ktorá má prebúdzať vieru a má byť aj s dôverou prijímaná.

Bibliografia

- BOLING, Robert G. – WRIGHT, Ernst G.: *Joshua. A New Translation with Introduction and Commentary* (AB 6), Garden City NY, 1982.
- BRAULIK, Georg: Die deuteronomistische Landeroberungserzählung aus der Joschijazeit in Deuteronomium und Josua (v tlači).
- Die sieben Säulen der Weisheit im Buch Deuteronomium. In: *Studien zu den Methoden der Deuteronomiumsexegese* (SBAB 42), Stuttgart, 2006, 77-109.
- GROß, Walter: Die Wolkensäule und die Feuersäule in Ex 13 + 14. Literarkritische, redaktionsgeschichtliche und quellenkritische Erwägungen. In: BRAULIK, Georg (vyd.), *Biblische Theologie und gesellschaftlicher Wandel*. Für Norbert Lohfink SJ, Wien, 1993, 142-165.
- HECKL, Raik: *Moses Vermächtnis*. Kohärenz, literarische Intention und Funktion von Dtn 1-3 (ABG 9), Leipzig, 2005.
- LOHFINK, Norbert: Darstellungskunst und Theologie in Dtn 1,6-3,29. In: *Studien zum Deuteronomium und zur deuteronomistischen Literatur I* (SBAB 8), Stuttgart : 1990, 15-44.
- Geschichtstypologisch orientierte Textstrukturen in den Büchern Deuteronomium und Josua. In: *Studien zum Deuteronomium und zur deuteronomistischen Literatur IV* (SBAB 31), Stuttgart : 2000, 75-103.

⁴² Porov. LOHFINK, Kerygmata, 134.

- Israels Unglaube in Kadesch-Barnea (Dtn 1,32) und die Enneateuchhypothese. In: ALETTI, Jean-Noel –SKA, Jean Louis (vyd.): *Biblical Exegesis in Progress. Old and New Testament Essays* (AnBib 176), Rom, 2009, 35-65.
- Kerygmata des Deuteronomistischen Geschichtswerks. In: *Studien zum Deuteronomium und zur deuteronomistischen Literatur II* (SBAB 12), Stuttgart, 1991, 125-142.
- Zum „Numeruswechsel“ in Dtn 3,21f. In: *Studien zum Deuteronomium und zur deuteronomistischen Literatur IV* (SBAB 31), Stuttgart, 2000, 35-45.
- NENTEL, Jochen: *Trägerschaft und Intention des deuteronomistischen Geschichtswerks. Untersuchungen zu den Reflexionsreden Jos 1; 23; 24; 1 Sam 12 und 1 Kön 8* (BZAW 297), Berlin – New York : 2000, 51-58.
- SCHMITT, Hans-Christoph: Redaktion des Pentateuch im Geiste der Prophetie. Beobachtungen zur Bedeutung der „Glaubens“-Thematik innerhalb der Theologie des Pentateuch. In: SCHORN, Ulrike – BÜTTNER, Matthias (vyd.): *Theologie und Prophetie und Pentateuch. Gesammelte Schriften* (BZAW 310), Berlin : 2001, 220-237.
- SCHULMEISTER, Irene: *Israels Befreiung aus Ägypten. Eine Formeluntersuchung zur Theologie des Deuteronomiums* (ÖBS 36), Frankfurt am Main, 2010.
- SKA, Jean Louis: Exode XIV contient-il un récit de „guerre sainte“ de style deutéronomistique?, *Vetus Testamentum* 33 (1983) 454-467.
- SMEND, Rudolf: Das Gesetz und die Völker. Ein Beitrag zur deuteronomistischen Redaktionsgeschichte. In: *Die Mitte des Alten Testaments. Exegetische Aufsätze*, Tübingen, 2002, 148-161.
- UTZSCHNEIDER, Helmut: *Gottes langer Atem. Die Exoduserzählung (Ex 1-14) in ästhetischer und historischer Sicht* (SBS 166), Stuttgart, 1996.
- VAN SETTERS, John: The Geography of Exodus. In: DEARMAN, J.A. (vyd.): *The Land that I will Show You. Essays on the History and Archaeology of the Ancient Near East in Honour of J. Maxwell Miller* (JSOTSup) Sheffield, 2001, 255-276.
- VERVENNE, Marc (vyd.): *Studies in the Book of Exodus. Redaction – Reception – Interpretation* (BETHL CXXVI), Leuven : 1996, 149-178.
- WILDBERGER, Hans: „Glauben“ im Alten Testament. In: *Jahwe und sein Volk. Gesammelte Aufsätze zum Alten Testament* (TB 66), München : 1979, 161-191.
- WITTE, Markus (vyd.), *Die deuteronomistischen Geschichtswerke. Redaktions- und religionsgeschichtliche Perspektiven zur „Deuteronomismus“- Diskussion in Tora und Vorderen Propheten* (BZAW 365), Berlin – New York : 2006, 139-161.

Zhrnutie

Formula Boh „bojuje“ (יָחַד לְיִשְׂרָאֵל nifal + לְ) za Izrael je v hebrejskom Starom zákone doložená predovšetkým v knihách Deuteronomium a Jozue. V ich syntaxi ako aj v jazykovom vyjadrení tvorí precízne reflektovaný výpovedný systém. Intertextuálne sa vzťahuje na udalosť pri Červenom mori (Ex 14,14.25). Texty Dt 1,30; 3,22; 20,4; Jos 10,14.42 by mohli byť z literárno historického pohľadu vytvorené už za kráľa Joziáša ako „deuteronomistické rozprávanie o zaujatí krajiny“ (N. Lohfink). Neskôr k nim pribudli aj Joz 23,14.42. V súvislosti celkového predstavenia sa formula nachádza na kľúčových miestach. Poukazuje na to, že záchrana Izraela v jeho dejinách od prechodu Červeným morom až po zaujatie krajiny, ako aj v budúcich časoch má prebudiť vieru v JHVH, no zároveň sa táto záchrana má prijať s dôverou.

Summary

A formula God "fights" (יָחַד לְיִשְׂרָאֵל nifal + לְ) for Israel is in the Hebrew Old Testament particularly evidenced in the books of Deuteronomy and Joshua. In their syntax and in language terms it creates a precisely reflected discourse system. Intertextually it refers to an event at the Red Sea (Ex 14,14.25). Texts Dt 1.30; 3.22; 20.4; Jos 10,14.42 could have been from a literal-historical perspective created already at the time of King Josiah as "deuteronomistic narration about the occupation of the country" (N. Lohfink). Later there were also added Jos 23,14.42. In the context of the overall presentation the formula has been found at key locations. It points out that Israel's salvation in its history from the Passage of the Red Sea up to taking over the country, as well as in the future times should awaken faith in YHVH, but at the same time, this rescue is to be accepted with confidence.

Georg Braulik OSB
Freyung 6 (Schottenabtei)
A-1010 Wien

Contents

Treaties

Jean Louis SKA SJ

The Book of Exodus: Basic Issues and Open Questions 71-93

Georg BRAULIK OSB

God Fights for Israel. Some Remarks on the Intertextuality
of the Deuteronomistic Narrative About the Conquest
of the Land and Exodus 1–14 94-111

Peter DUBOVSKÝ SJ

God's Wrath in the Mesopotamic Royal Inscriptions and in
the Book of Exodus 112-122

Ivana VLKOVÁ OP

„The Lord is My Strength and Song.“ Statement of
the Traditional Antiphone (Ex 15:2; Isa 12:2; Psa 118:4) 123-135

Abstracts and Reviews 136-145

Communications and References 146-148

Obsah

Štúdie

<i>Jean Louis SKA SJ</i> Kniha Exodus: Základné a otvorené otázky	71-93
<i>Georg BRAULIK OSB</i> Boh bojuje za Izrael. K intertextualite deuteronomistického rozprávania o zaujatí krajiny a Exodus 1–14	94-111
<i>Peter DUBOVSKÝ SJ</i> Boží hnev v mezopotámských kráľovských nápisoach a v Knihe Exodus	112-122
<i>Ivana VLKOVÁ OP</i> „Pán je mou silou a písní.“ Výpověď tradiční antifony (Ex 15,2; Ľz 12,2; Ž 118,4)	123-135
Abstrakty a recenzie	136-145
Oznamy	146-148